

Konferencja poświęcona pamięci Profesora Tadeusza Kotuli „Rzymski Zachód od Augusta do upadku Cesarstwa”, Wrocław, 15–16 IV 2015

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2015.014>

W dniach 3–4 kwietnia 2014 roku Zakład Historii Starożytnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, kierowany przez prof. Danutę Musiał, zorganizował konferencję pt. „Maria Jaczynowska – historyk świata antycznego”. Jej celem było uczczenie pamięci prof. Marii Jaczynowskiej (1928–2008) – kierującej Zakładem Historii Starożytnej UMK w latach 1965–1998, uczonej o międzynarodowej sławie¹. Z kolei w listopadzie 2014 roku w Gnieźnie z inicjatywy prof. Leszka Mrozewicza, dyrektora Instytutu Kultury Europejskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, odbyła się konferencja poświęcona pamięci prof. Lesława Morawieckiego (1949–2004), znakomitego znawcy dziejów republiki rzymskiej, zwłaszcza zaś numizmatyki i ideologii władzy². Jako kontynuacja tych dwóch wydarzeń naukowych w połowie kwietnia 2015 roku została zorganizowana we Wrocławiu konferencja pt. „Rzymski Zachód od Augusta do upadku Cesarstwa”, której celem było uczczenie pamięci prof. Tadeusza Kotuli

¹ Zob.: S. Olszaniec, M. Pawlak, P. Wojciechowski, *Prof. Maria Jaczynowska – wybitna badaczka świata antycznego*, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2014, t. 30, s. 3–18.

² Ważną częścią tej konferencji była promocja wznowionej monografii naukowej L. Morawieckiego *Władza charyzmatyczna w Rzymie u schyłku Republiki, 44–27 r. p.n.e.*, wstęp L. Mrozewicz, Poznań–Gniezno 2014.

(1923–2007), wybitnego badacza dziejów starożytnych, szczególnie Afryki północnej w okresie panowania rzymskiego. Podczas tej konferencji, zorganizowanej przez Zakład Historii Starożytnej Uniwersytetu Wrocławskiego, kilkunastu badaczy starożytności z całej Polski zaprezentowało referaty, odnoszące się do badań prowadzonych przez prof. Tadeusza Kotulę na polu m.in. takich dyscyplin naukowych jak epigrafika i prozopografia³.

Pierwszego dnia konferencji dyrektor Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Rościśław Żerelik, przywitał referentów i gości, jak również wspominając prof. Kotulę pogratulował organizatorom, prof. Krzysztofowi Nawotce i dr hab. Małgorzacie Pawlak, zorganizowania tego wydarzenia naukowego. Następnie prof. Nawotka przybliżył biografię prof. Tadeusza Kotuli, skupiając się na omówieniu jego bogatego dorobku naukowego, na który składa się 15 książek oraz prawie 140 artykułów⁴. Kierownik Zakładu Historii Starożytnej zwrócił uwagę zwłaszcza na te obcojęzyczne prace prof. Kotuli, które zapewniły mu międzynarodową sławę. Prof. Nawotka przypomniał także ważne wydarzenie w życiu prof. Kotuli, czyli otrzymanie 13 marca 2007 roku doktoratu honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu⁵.

Pierwszą sesję, prowadzoną przez prof. Danutę Musiał, otworzył referat pt. *Municipium Cillitanum* wygłoszony przez prof. Leszka Mrozewicza. Autor, odwołując się m.in. do artykułu prof. Kotuli z 1967 roku⁶ i koncep-

³ Zainteresowania badawcze prof. Kotuli były bardzo szerokie. Jego ostatnia, wydana w 2004 r. książka pt. *Barbarzyńcy i dworzanie. Rzym a barbarzyńcy w dworskiej literaturze późnorzymskiej* to historiograficzna analiza obrazu barbarzyńcy w literaturze dworskiej okresu późnego antyku.

⁴ Na temat dorobku naukowego prof. Kotuli zob.: K. Nawotka, *Wspomnienie o śp. Profesorze Tadeuszu Kotuli*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2007, t. 62 (nr 3), s. 401–403.

⁵ Promotorem doktoratu honorowego prof. T. Kotuli był prof. L. Mrozewicz z UAM, recenzentami zaś: prof. M. Jaczynowska z UMK, prof. E. Dąbrowa z UJ i prof. J. Kolendo z UW. Zob.: M. Pawlak, *Uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Profesorowi Tadeuszowi Kotuli – Wrocław 13 III 2007 r.*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2007, t. 62 (nr 2), s. 273–275.

⁶ T. Kotula, *À propos d'une inscription reconstituée de Bulla Regia (Hammam-Darradji): quelques municipes „mystérieux” de l'Afrique proconsulaire*, “Mélanges d'archéologie et d'histoire” 1967, t. 79, s. 207–220.

cji Jeana Gasco, jak również na podstawie analizy materiału epigraficznego, przedstawił proces powstawania *municipium* na przykładzie Cillium w Tunisie w prowincji rzymskiej, Afryka prokonsularna. W drugim referacie pt. „Afryka Północna w pierwszych dekadach V w.” dr hab. Marcin Pawlak omówił główne przejawy zjawiska kryzysu (m.in. osłabienie i upadek miast, najazd Wandalów, dezintegracja) występującego w Afryce w pierwszej połowie V wieku. W kończącym tę sesję referacie pt. „Religia i kult cesarski w Rzymie w badaniach Tadeusza Kotuli” dr Henryk Kowalski, nawiązując do zainteresowań naukowych prof. Kotuli związanych z religią rzymską (studia prozopograficzne nad kapłanami w Afryce), omówił problematykę kultu cesarskiego analizowanego w trzech aspektach: kultu prowincjonalne na tle religii Imperium, specyfika kultu cesarskiego w Afryce (kryzys III wieku) oraz kult cesarskiej *gens (domus divina)* od panowania Septymiusza Sewera. Kolejną sesję, moderowaną przez dr. hab. Sławomira Sprawskiego, rozpoczął referat pt. „Religia rzymska w okresie cesarstwa: od religii *civitas* do religii *imperium*” wygłoszony przez dr. Andrzeja Gillmeistra, który na podstawie analizy fragmentów m.in. *Ab Urbe condita* Tytusa Liwiusza i Eneidy Wergiliusza zaprezentował koncepcję „uniwersalnego” charakteru religii rzymskiej, której Oktawianowi Augustowi – zdaniem Gillmeistra – nie udało się w pełni wprowadzić w życie. W kolejnym referacie prof. Agata Aleksandra Kluczek, odwołując się do studiów prof. Kotuli poświęconych rozwojowi ideologii dynastycznej cesarza Waleriana, przedstawiła na podstawie analizy numizmatycznej niektóre kontrowersje dynastyczne związane z panowaniem cesarzy z dynastii Licyniuszów. Drugą i zarazem ostatnią sesję pierwszego dnia konferencji zakończył referat prof. Agnieszki Dziuby pt. „Bitwa pod Adrianopolem Ammiana Marcellina (*Res gestae* 31, 12–13) – artystyczna wizja zagłady”. Prof. Dziuba zaprezentowała analizę literaturoznawczą przekazu późnoantycznego autora dotyczącego bitwy pod Adrianopolem z 378 roku n.e., w której wojska rzymskie przegrały, a cesarz Walens stracił życie. Referat ten wywołał ożywioną dyskusję nad uniwersalnym charakterem opisu bitew w historiografii.

Podczas drugiego dnia konferencji sesję pierwszą poświęconą czasom dynastii Sewerów poprowadził prof. Ryszard Kulesza. Jako pierwsza wystąpiła prof. Danuta Okoń, która wygłosiła referat pt. „Septymiusz Sewer i jego następcy a kwestia prowincjonalizacji senatu”. W swym referacie

prof. Okoń nawiązała do biografii Septymiusza Sewera pióra prof. Kotuli i stworzonego przez siebie prozopograficznego albumu senatorów z okresu panowania dynastii Sewerów, dowodząc przy tym, że liczba potwierdzonych w tym czasie senatorów jest wyższa od szacunków, które podawał niegdyś chociażby Guido Barbieri. Kolejna referentka, dr Anna Tatarkiewicz, w referacie pt. „Kult Mitry w Ostii w czasach dynastii Sewerów” omówiła funkcjonowanie bardzo ważnego miasta portowego w Italii, Ostii, jako laboratorium badawcze mitraizmu. Ostatni z referentów, dr hab. Krzysztof Królczyk, w referacie „Q. Anicius Faustus i seweriańska *propagatio Imperii* w Afryce” przedstawił realizację idei poszerzania granic imperium przez przyzmat kariery legata odpowiedzialnego za rozbudowę limesu w Afryce. Referaty te wzbudziły ożywioną dyskusję, zwłaszcza w kontekście koncepcji pochodzenia kultu Mitry w państwie rzymskim. Podczas ostatniej sesji, moderowanej przez prof. Wiesława Kaczanowicza, wygłoszono trzy referaty. W wystąpieniu pt. „*Roma Aeterna* w repertuarze rzymskich idei cesarskich w okresie kryzysu III wieku po Chr.” dr Katarzyna Balbuza przedstawiła emisję monet rzymskich pod kątem realizacji idei *Roma Aeterna*. W swoim referacie mgr Karol Kłodziński, analizując głównie fragment *Silvae* Stacjusza, omówił kompetencje urzędu *a rationibus*, ostatni zaś referat pt. „Polityka Oktawiana wobec Galii Przedalpejskiej w latach 43–40 p.n.e. na tle działań innych wodzów schyłkowej Republiki” został wygłoszony przez dr. Macieja Piedgonia.

Na zakończenie konferencji organizatorzy zwrócili uwagę zarówno na wysoki poziom merytoryczny prezentowanych wystąpień, jak i na aktualność problemów badawczych podejmowanych niegdyś przez prof. Tadeusza Kotulę. Ponadto wyrazili chęć kontynuowania tego typu sympozjów w przyszłości, a także zapowiedzieli publikację wygłoszonych referatów w formie monografii naukowej.

Karol Kłodziński (Toruń)